

ÁLLAM, MINDENÁRON

DAVID BEN-GURION ÉLETE MAGYAR SZEMMEL

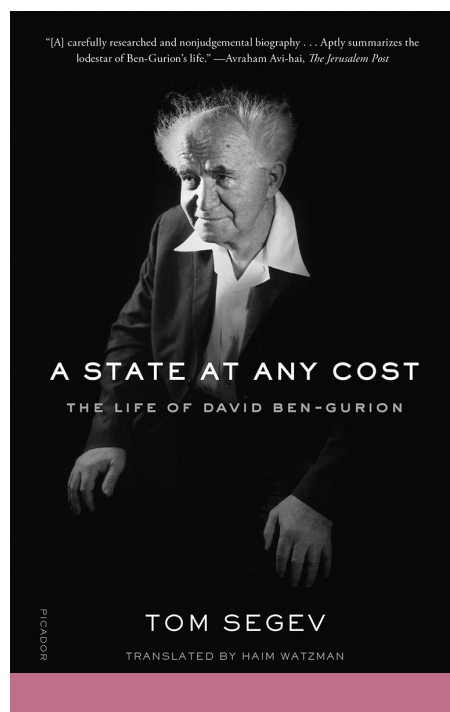
V E S Z P R É M Y L Á S Z L Ó B E R N Á T

David Ben-Gurion, a palesztinai cionista mozgalom és Izrael kialakulásának története első látásra minden bizonnyal kevés relevanciát tartalmaz a magyar olvasó számára. Pedig David Ben-Gurion élettörténete nemcsak egy szocialista vezetőé, akinek sikerei a palesztinai arab lakosság vereségeit is jelentették, hanem egy nacionalista forradalmáré is, aki płoński születésű zsidó fiúból képes volt egy teljesen új állam sikeres és meghatározó vezetőjévé válni. Ben-Gurion élettörténete tehát nem csak nacionalista történet, de – a 20. században ritka módon – nacionalista *sikertörténet* is. Ahogyan Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes is fogalmazott 2014-ben: Izraelről a magyar patrióta bátran vehet példát.

BEN-GURION, A CIONISTA

Ben-Gurion életrajzának (*A State at any Cost. The Life of David Ben-Gurion*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2019) szerzője, Tom Segev az izraeli „új történészek” sorát gyarapítja, noha az „új” relatív fogalom, hiszen Segev írásom megjelenésekor már 75 éves, az izraeli történetiszemléletet és önképet felkavaró történetírói hullám régi képviselője. Világnézete deklaráltan baloldali, vitapartnerei az izraeli nemzeti szemléletű kutatók. Munkásságának értéke a hatalmas feldolgozott levéltári anyag – hivatkozásai között 41 (!) levéltárat említ öt országból –, a lehangoló stílus (a mindig kiváló Haim Watzman sziporkázó fordításában) és a minden részletre kiterjedő, széles látókör. Hátránya az empátia alkalmankénti hiánya, az aktuálpolitikai utalgatások és a *l'art pour l'art* mítoszrombolás. (Utóbbival kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy Magyarországon is divatos hibába esik a szerző: olyannyira keresi a lerombolandó mítoszokat, hogy maga is mítoszokat kreál. Segev biszexuálisként azonosítja Ben-Guriont barátainak írt levelei alapján, melyeknek nyelvezte a korszak férfiak közötti mindennapos kommunikációjának teljesen megfelelt.)

Segev életrajza szerint Ben-Gurion nem volt különösebben szerethető figura. Nem volt humora, nem érdekelte a mindennapi élet, bosszúálló volt, döllyfős, ellenfeleivel gyakran gúnyos és végtelenül egoista is. Emellett kíméletlen politikus volt, aki a '30-as években a teljes palesztinai közéletet személye alá gyúrta, a korai Izraelt pedig erősen autoriter, a demokrácia kereteit pusztán látszat szintjén fenntartó eszközökkel vezette. Felesége mellett szeretőket tartott, s ahogyan egyikük utólag leírta, a szerelemben

Tom Segev: *Állam, bármi áron*
– *David Ben Gurion élete* (2019)

is olyan volt, mint a politikában: türelmetlen, erőszakos, és csak saját maga érdekelt. Tulajdonságait azonban államférfiúi mércével kell mérni, David Ben-Gurion pedig kétségkívül sikeres politikus volt: a 20. század nacionalista mozgalmi – így a búr, az ír és a zsidó nacionalizmusok – közül talán a maradandó és szinte maradéktalan eredményeket egyedül elérő mozgalom vezére lett.

Ben-Gurion gondolkodását a nacionalizmus, a zsidóság akut problémáihoz igazított szocializmus és az állam központi szerepe határozta meg. Előbbiről utólag azt állította, hogy „már hároméves koromban tudtam, hogy nem abban az országban fogok élni, ahol születtem [...] Tudtam, hogy a hazám Izrael földje lesz”. Ugyan ez nyilván túlzás – és az effajta „korrekciók” nem is voltak idegenek Ben-Gurion önképétől –, annyi igaz, hogy Ben-Gurion már tinédzserként cionista klubot alapított Lengyelországban, és mikor a hírekben olvasták, hogy a cionista mozgalom – egy időre – Ugandát fontolgatta Palesztina helyett a jövőbeli zsidó állam helyszínéül, barátaival zokogásban törtek ki. Felfogásában a nacionalizmus a diaszpóra körülményei által megtört zsidóság szekuláris feltámasztását hozta el. Ben-Gurion nem volt vallásos ember, disznóhúst evett és dolgozott Jom Kippurkor is. Viszont nem volt ateista sem: sajátos felfogásában, melyet részben keleti tanok is befolyásoltak, Istent a természettel azonosította, és arra jutott, hogy Istent a zsidó nép választotta. Gondolkodását itt is nacionalizmusa határozta meg: úgy érvelt, hogy ha a Tóra a mennyből érkezett, akkor nem sok köze van a zsidósághoz. „A zsidó nép nagysága éppen abban leledzik, hogy maga írta a Tórát” – vallotta. Beszédjeiben és cikkeiben rendszeresen élt bibliai idézetekkel és hasonlatokkal. Egy helyütt arról beszélt, hogy a cionizmus hozza el az Ezékiel által leírt száraz csontok – a történelmi Izrael – megelevenedését.

A zsidó nacionalizmus azonban megannyi súlyos kihívással nézett szembe, melyből pusztán az egyik volt az a tény, hogy a cionizmus sosem nyerte meg a világ zsidóságának többségét. (Ezt az egyébként máig fennálló tényt Ben-Gurion a mozgalom legnagyobb vereségeként értékelte). Ben-Gurion érezte, hogy egy fiatal állam nem maradhat fenn pusztán értelmiséggel és vallástudósokkal, hanem szüksége lesz munkásokra, parasztokra és katonákra. Mint a cionizmus célját 1944-ben megfogalmazta: „Eddig minden forradalom egy rendszer ellen lázadt, egy politikai, társadalmi vagy gazdasági rendszer ellen. A mi forradalmunk nem egy rendszer, hanem egy végzet ellen lázad, egy különös nép különös végzete ellen”. Ez alatt a „diplomák bűvöletével” való szakítást, a munkásosztály nemzeti célokból való létrehozását értette.

Érdekes látni, hogy bár Ben-Gurion szocialistának nevezte magát, a Poalej Cion baloldali cionista mozgalom, melynek balszárnyát éppen Ben-Gurion vezette a Mapaj 1930-as létrehozásáig, 1909-es második kongresszusán lényegében szakított az ortodox marxizmussal. Igaz, a kommunista párt kiáltványában szereplő híres sort, miszerint „minden eddigi társadalom története osztályharcok története”, a Poalej Cion 1906-os ramlei programjában – melynek fő szerzője maga Ben-Gurion volt – már eleve így idézték: „minden eddigi társadalom története nemzeti és osztályharcok története”. Ahogyan egy korabeli lap fogalmazott: a baloldali cionisták gondolataiban „nincsen hely Marx úr számára”.

A zsidó állam. Általános
Cionista Blokk kiadása (1948)

ELSŐ A NEMZET/ÁLLAM

Ben-Gurion életében mindent – magánéletet és vallást, eszmét és államot – a nemzet alá helyezett. A legfontosabb ezek közül mégis az állam volt. „Ha hét éve létrejött volna a zsidó állam, talán százezreket, talán milliókat hozhattunk volna ide Lengyelországból” – dühöngött 1944-ben. Ezzel arra utalt, hogy a brit Peel-bizottság által javasolt 1937-es felosztási tervet, amely a mai Izrael egyharmadát adta volna a zsidóknak, Ben-Gurion elfogadta, az arabok viszont elutasították. Bár ez az államterv Izraelt az északi tengerparti részekre, Galileára és a Golánra korlátozta volna, a nagyvárosokból pedig egyedül Tel-Aviv

Szuverenitás balról –

David Ben Gurion ideiglenes kormánya tagjai előtt felolvassa Izrael Állam függetlenségi nyilatkozatát, Tel Aviv, 1948. május 14. (Wikimedia Commons)

és Haifa maradt volna területén, de így is elfogadta, hiszen filozófiájának lényege a nemzeti szuverenitás volt, bármi áron.

Ehhez kapcsolódott az arabokhoz való hozzáállása is. „Az araboknak nem muszáj itt élniük” – állapította meg élete végén. Szegev szerint a palesztinai arab lakosság 1948-as tömeges távozása élete végéig nyomasztotta. Az év nyarán gyakorta járt ki esténként az üres arab falvakba és városokba, állítása szerint azért, hogy megbizonyosodjon: nem maradt több arab a településeken. „A háború az háború” – mondta egyszer a palesztin civil lakosság tömeges távozásáról, és egy helyütt azt is hozzátette, hogy nagyobb problémát lát azzal a százezer arabban, akik az országban maradtak. Ám az események nem hagytak aludni.

Ben-Gurion „egyike volt a világ azon vezetőinek, akik képesek voltak megváltoztatni népük történelmét. Ideológiai eltökéltsége törhetetlen volt, képzeletereje pedig határtalan. Mind a kettő azt súgta neki, hogy bármi lehetséges, és hogy semmilyen ár nem túl drága. Ez volt vezetői erejének alapja: az emberek hittek benne, mert ő is hitt magában” – írta róla Szegev. Államközpontú gondolkodását, kemény vezetői stílusát, szociálisan érzékeny nemzeti elveit figyelembe véve Ben-Gurion közelebb állt a mai magyar populizmushoz, mint a hagyományosan egyénpárti, szekuláris és kapitalista izraeli jobboldalhoz, melynek felívelését Menáhém Begín hozta el 1977-ben, s melynek örökségével éppen Benjámin Netanjáhu szakított olyan markánsan.

Életéből, sikereiből – és hibáiból – az államépítés, a nemzeti mozgalmak hivatásos és amatőr kutatói érdekesítő információkat kaphatnak, Szegev életrajza pedig olvasmányos és adatgazdag forrásul szolgálhat ehhez. ■